

Karel Sellner - Strenický potok

- co jsem vyprávěl na výletě dne 22. května 1927 -

Povodí Strenického potoka, který pod stránovským viaduktem vlévá se do Jizery, jest velmi zajímavé nejen členitostí kraje, jehož tepnou potok jest a zvláštní přírodní krásou údolí, jímž protéká, ale i tím, že na pravém břehu Jizery jest údolí jeho poslední, jehož voda ústí do Jizery, neboť sousední všeliský důl odvádí své vody přímo do Labe. Rozvodí vod, spějících do úvalu Ploučnice a s ní do Labe a těch, které přímo do Labe tekou, jako Košátecký potok, s povodím Strenického potoka jest na vrchovině, pnoucí se mezi Vráteckou horou (508 m) a Bezdězem (605 m) v průměrné výši 350 m. V době třetihorní vyvěřely tu mohutné homole obou Bezdězů a Vrátecká hora, čímž vznikla hráz Českého Středohoří. Vody tekoucí dříve jako bystřiny z Lužických hor do úvalu Labe, hromadily se v Českolipské kotlině zvané také Niederland — české nizozemí, odkud je Ploučnice odvádí do Labe. Na rozvodí na svazích Vrátecké hory jest osada Vojetín. Odtud k jihozápadu táhne se krásou pověstný Kokořínský důl protékaný Pšovkou a směrem k jihovýchodu dlouhý, klikatý Strenický důl, který jako obrovský had plazí se k Jizeře. Ve starých zápisech krnečné školy nazýván jest Strenický potok také Vojetínkou a lid dosud říká kalným vodám, rozvodňujícím potok na jaře, nebo po prudkých letních bouřích a s nimi spojených přívalch, vody vojetínské.

Délka údolí, jež kdysi celé bylo oživeno běhutou vodou potoční, jest asi 25 km. Údolní dno pod Stránovem jest 193 m nad mořem, počátky potůčku nalezneme pod Vojetínem a u Žďáru ve výši 340 m. Jest tudíž průměrný spád údolí i potoka asi 6 m na 1 km a proto mohl Strenický potok poháněti kola mnohých mlýnů. Dnes klope v údolí ještě 6 mlýnů a několik, o nichž se tu zmíním, zaniklo. Jméno potoka vztahuje se pouze k dolnímu jeho toku. Na středním toku udrželo se jméno Skalský potok, na horním nemá dnes jména, ale po třicetileté přestávce a provedené regulaci opět tu bublá a důl pod Březovicemi Oživuje a proto ujímá se tam jméno Březovický potok.

Do údolí, které dle vsi, ležící nad ním na úrodné pláni, má všude místní pojmenování, ústí mnoho roklí, některé značné délky a mnoho krátkých, divokých, skalami vroubených strží. Hlavní důl, jímž potok protéká, jmenuje se v nejhořejší části Žďárský, dále Bezdědický, Vísecký, Žákov čili »Březovský« důl, Sudoměřský, Skalský, Kováňský, Cetenský a konečně Strenický. Vsi, ležící nad údolím, jsou všechny prastaré a je patrné, že kolonizace tohoto romantického kraje dala se podle toku potoka až k jeho pramenům a částečně i ve směru pobočných roklí. Zajímavé jest, že téměř všechny vesnice ležící nad údolím mají v něm své části, seskupené obyčejně u mlýnů — není-li mlýn samotou — a ty mají jméno vsi s předponou »pod« Tak říká lid: Podsudoměř, Podskalsko, Podkováň, Podcetno, Podčejk, Podkrnsko a na Jizeře i Podvinec.

Počneme pouť povodím Strenického potoka tam, kde kdysi měl svůj počátek, t. j. na svazích znělcové Vrátecké hory, která pne se do výše 508 m a jest posledním výběžkem českého Středohoří. Svahy její jsou zbrázděny mnohými hlubokými roklemi a zarostlé jsou lesem, který i horu úplně pokrývá. Sběračem vod pro Strenický potok jest vojetínská rokel s mnoha pobočnými stržemi, počínající u vojetínské myslivny, s ní rovnoběžná rokel, která obtáčí vychodní konec Vojetína (363 m), důl, jehož počátek nalezneme západně od farní obce Kruhu a klikatá rokel, počínající na prohbí mezi Vráteckou horou a Nosálovskou výšinou (403 m). Všecky tyto rokly zapadají pod samotou »Na svahu« (327 m) do Žďárského dolu. Sem také stékají vody po jarním tání z roklí, jimiž je rozbrázděna rozlehlá lesní plocha severně od Bezdědic. Farní ves tohoto jména — lidově zvaná Bezdějčky — s kostelem sv. Václava postavena je na čedičové vyvěřelině a kostel je nejvyšší místo v obci (365 m). Severně od Bezdědic je starý zemanský statek Rakovice, který v posledních dvaceti

letech vyměnil asi osm pánů.

S Bezdědic hadovitě vine se silnice na důl a odtud stoupá k Nosálovu, kde nyní máme českou většinu a českou školu umístěnou v budově postavené před 30 lety »Schulvereinem«. Škola stojí na návsi podoby trojúhelníka, jehož základnu tvoří bývalý panský dvůr. Ve vsi do nedávna byla nejsličnější roubená stavení s krásně zdobenými lomenicemi. Mnohé zničil čas a nedbalost hospodářů, mnoho rázovitých staveb zničil požár vznícený bleskem. Nikde snad nejsou bouře tak prudké, jako zde pod Vráteňskou horou. Ze vsi můžeme roklí »Čihadly«, tmavou, studenou a starými stromy zarostlou, sestoupiti na důl, kde nalezneme počátky našeho potoka v mokřině, která celý důl vyplňuje. Pod skalami jest tu silný pramen dobré pitné vody. Při východu z Čihadel mineme samotou zvanou »Suchý mlýn«. Jsou tu tři stavení přitulená ke skalám, v nichž vytesány jsou chlívky a sklepy. Také zbytky zříceného baráku tu spatříme. Sem zřídka zabloudí cizinec a může se plným právem říci, že tu dávají lišky dobrou noc, neboť těchto šelem je tu v okolí dosti a přicházejí někdy i za bílého dne až do blízkých vsí. Hajný tudy přejde, někdy četník, který ví, že na dole a v pobočných roklích najde pod skalními přístřešky cikány a jinou toulavou, práci se vyhýbající čeládku. Jméno Suchý mlýn napovídá, že tu před věky býval mlýn a že náš potok v té době i zde již sloužil člověku. Samotu opředl lid zajímavou pověstí: Byl to mlýn a nebyl. Voda tekla na kolo, mlýn klepal, ale uvnitř nebylo mlýnských strojů. Ve mlýně skrčeném pod skalami a v stínu obrovských smrků a borovic bydleli loupežníci a mlynář byl jejich hejtman. Ve skále za mlýnem měli skrýše na uloupené věci. Hejtman se zamiloval do krásné rychtářovy dcery z Bezděček, unesl ji do mlýna, zde ji věznil a nutil, aby se stala jeho ženou. Milá dcerka vše dobře prohlédla, a když loupežníci odešli, zdvihla část podlahy, seskočila do podkolí a opatrně vyhlédla do dolu. Potom jako ptáče přeletěla důl, mezi skalami vystoupila na pláň a utíkala domů. Rychtář svolal všechny muže ze vsi a za soumraku mlýn obstoupili. Schytali všechny loupežníky a odevzdali je právu. Mlýn po čase se zřítíl, náhon byl zasypán sesutou částí stráně, a poněvadž voda více do náhonu netekla, říkali tu v Suchém mlýně. Kdybyste tudy šli večer, uvěříte, že snad v mnohém má stará pověst pravdu. Je to místo pro historie o loupežnících jako stvořené. V chladu starého lesa, dnes mniškou značně prořídleho, dojdeme po chvilce k silnému Víseckému prameni, kde dnes polovina obyvatelstva hlásí se k národnosti české. Němectví pod Vráteňskou horou umírá. Před dvaceti lety řídil jsem kulturní hlídku »Rodného kraje«. Napsal jsem tam jednou úvodník »Pod německým majákem«. Mínil jsem tím Vráteňskou horu.

Poněmčení Českého Středohoří od Litoměřic k Bezdězům pokračovalo rychle na počátku 19. století v t. zv. éře Kindermannově a německá vlna přelila se až přes Vráteňskou horu a do Podbezdězí před samé brány města Bělé. První česká vesnice na východ od Vráteňské hory byly Březovice. Bezdědice, Nosálov, k svahu Vráteňské hory přitulená Libovíz a Víška v sousedství Březovic byly obce úplně německé a na počátku 20. století »Bund der Deutschen« rozdmýchával tu degenerované němectví k novému plápolu. Nejvíce pozornosti věnoval Podbezdězí a koutu pod Vráteňskou horou bývalý ministr Scheiner, jenž sem často přijížděl v autu, svolával Němce ke schůzím, posiloval je hmotnými výhodami a usiloval o vytržení těchto obcí z okresu bělského a přivtělení jich k hejtmanství v Dubé. V zmíněném článku v Rodném Kraji jsem popisoval na základě podrobné znalosti poměrů v oněch německých vsích stav němectví pod Vráteňskou horou a předpovídal jsem, že država německá tu zahyne a Nosálov, Bezdědice, Víška i Libovíz a pod Bezdězem Hlinoviště budou do dvaceti let míti mizivé německé menšiny. Němci tu špatně hospodařili a toho využila okresní hospodářská záložna v Katusicích i jednotlivci a zakupovali se v německých obcích. Sami Němci cítili, že tíhnou celým životem k Mladé Boleslavi a nikoliv do Dubé, ztraceného městečka v kopcích bez železničního spojení. Ministr odpovídal na můj článek v »Reichenberger Zeitung« a přiznal, že mám pravdu a tím více snažil se různými injekcemi probuditi zmírající němectví v Podbezdězí. Bylo již pozdě. Snad bylo by jinak vše dopadlo, kdyby ve světové válce vyhrálo Německo

a Rakousko. Dnes je česká škola v Bezdědicích, v Bezdězi, Hlinovišti, Nosálově, a kraj kdysi úplně český bude opět český. Ke cti Němců v tomto koutě poznamenávám, že nebylo tu svárů na pomezí národnostním. Bund der Deutschen tu trpěl úbytěmi a rozšafní Němci nemohli pochopiti, proč se mají se sousedy Čechy rváti. O tom někdy více povím.

Vraťme se k potoku. Z hlavního dolu mezi Bezdědicemi a Vískou vybíhá na sever až po Kluček (351m) úzká a pustá rokle, jejíž konec slove Vlčinka. Tam ukazují na skále místo, kde měl pověstný Bímšvenc, pravým jménem Kumr, vrstevník Babinského, skrytý poklad. Jednou tu odpočívali v chladu lesa honáci polských vepřů a jeden z nich spatřil na skále dva vytesané skřížené meče. Vylezl na skálu, aby lépe znamení prohlédl a spatřil, že tu je do pukliny vsazen kámen. Když jej vyloupl a sáhl do dutiny, vytáhl měšík plný peněz. Onen Bímšvenc byl později lapen a uvězněn na Špilberku. Dosud tam ukazují celou, z níž se kamny proboural k Babinskému. Oba uprchli, ale brzy byli opět chyceni. O Bímšvencovi se vypravují mnohé veselé loupežnické historky a zajímalo by čtenáře, že podobné, ne-li tytéž, jsou vypravovány o Babinském.

Vísecký pramen zásobuje dosud Vísku vodou, která je v pláni velmi vzácná. Je ovšem nutno krkolomnou cestou lesním úvozem sjížděti na důl a v trvale suchých letech byl ve větších hospodářstvích jeden potah celý den zaměstnán přivážením vody, zvláště, když kaly v obci vyschly. Musel tu býti stálý inventář na pramenitou vodu: vůz, sudy, voznice, a co času se promarnilo! Stalo se však, že pramen nedal dosti vody a tu nastala tvrdá povinnost dojížděti pro vodu až pod Sudoměř do t. zv. Valovického («Valouského») pramene. Přivezení vody trvalo v tom případě půl dne, nevyjel-li čeledín v noci z domova, neboť u pramene pod Sudoměří stávalo vozů jako před cukrovarem v době nejživější kampaně. Bývala léta, kdy ve Vísce a v Březovicích bývalo více piva než vody. Když jsem jako podučitel nastoupil službu v Březovicích, měl jsem denní paušál vody dvoulitrový džbán. I tohoto dosti problematického dobrodiní jsem se zříkal od jara do podzima, kdy jsem se mýval na dole u »březovské« studně, vzdálené dvacet minut od vsi.

Stavěti studny na pláni byl podnik velmi nákladný, protože vrchní vrstvy křídového útvaru jsou do velké hloubky propustné a voda zadržuje se a hromadí na vrstvách, obsahujících vápence, a ty jsou tu průměrně v hloubce 60-90 metrů. V Březovicích pokusili se asi před 40 lety o zřízení studně na nejnižším místě obce, kde mělký důl, počínající u Vísky, dělí ji na »hoření« a »dolení« konec. Ve hloubce 40 m ustali od další zdánlivě beznadějně práce a studnu opět zasypali, ač pravděpodobně byli od nepropustných vrstev vzdáleni pouze 10 metrů. V létě v trvalém suchu přeschly všechny kaly a kálky v obcích a obyvatelé trnuli strachem při každé bouři - a ty tu bývají neobyčejně prudké - střídali se po číslech na nočních hlídkách a »palicí« bylo přikazováno, aby opatrně zacházelo se se světlem a pro kuřáky bylo vydáno zvláště důtklivé upozornění a vybidnutí k opatrnosti. Tato opatrnost byla odůvodněna, neboť v obci jest většina stavení ze dřeva roubených se střechami doškovými a dle nápisů na záklopkách pod visutými kabřinci postavena jsou na konci 18. a v počátcích 19. století. Taková je i stará roubená škola březovická z r. 1820. Doušek vody v těchto bezvodých vsích byl zasloužený. V chudších rodinách chodily ženy (někdy

i muži) s putnami pro vodu do vzdáleného dolu. V zimě a po dešti na příkré pěšině, vedoucí z dolu do vsi, mnozí upadli, kolena si rozbili nebo i jinak si ublížili. Dnes mají již všechny vsi vodovody a poslední vyjednává o stavbu vodovodu Víska spolu s Bezdědicemi. Mohly míti vodovod společný s Březovicemi, ale odmítly. Dnes litují tehdejší umíněnosti.

V dávných dobách provázel by nás potok již od Žďáru nebo Vojetína, dnes spatříme vodu teprve pod Bezdědicemi. Tam u pramene je voda nadržena a tvoří slatinu, která pouze jednou, pokud pamatuji, přeschla úplně a vyhořela, byvši zapálena odhozenou sirkou. Údolí od víseckého pramene až k ústí klikaté březovické rokle jmenuje se Žákův

důl čili Žákov. Dnes valně je prosvětleno po zkáze smrčín zničených mniškou. Na příkrých stráních jsou mnohé holiny, z nichž trčí osamělé skály podivných tvarů. Před třicíti lety byl Žákov jako zakletý. Živé duše jsem tu na toulkách nepotkal. V podvečer bylo tu příšerné ticho rušené pouze houkáním sov. I v tichém slunném dni zdálo se mi, že ten kout dřímá, nebo v hlubokém zadumání vzpomíná na podivné příběhy z dávných let, o kterých zdejší lid vypravuje dosud zajímavé pověsti. V Žakově dole jsou lokalizovány s malými obměnami mnohé pověsti z okolí Mšena a Kokořina a všechny jsou plny romantiky.

- - -

Ověřené historické zprávy o kraji a archeologické nálezy v okolí Březovic potvrdily později mé tušení o pradávnmém obydlení kraje. Zamíloval jsem si ten kraj a vracím se tam každoročně rád, neboť zde dal mi osud několik let tak krásných, že upomínky na ně blažiti mne budou do dnů posledních.

Opustíme nyní Vísecký pramen. Brzy rozevře se po levé straně údolí »Vísecká rokel«, jež dvěma rozsochami vybíhá na pláň. Býval v ní kdysi šero i v pravé poledne, dnes je tu dosti světla i v podvečer. Vísecká rokel je hranicí katastrálních obcí Vísky a Březovic. Víska má pěknou kruhovitou návěs s kalem a několik malebných chalup je k ní průčelím obráceno. Bývala tu tvrz a dvůr. Seděl tu na počátku 15. století Jan Nosálovský z Vísky a v třicetileté válce koupil Vísku Albrecht z Valdštýna a dal tvrz a dvůr jako léno Janu Kryštofu st. Valdštýnovi k doživotnímu užívání. Ves daroval bělskému klášteru a dvůr byl v 18. století rozparcelován. Před vstupem do vísecké rokle neujde naší pozornosti křovím porostlá, na příč údolím nasypaná hráz a na pravém břehu potůčku spatříme ve skále tesaný náhon se vřezy pro stavidla. Na levém břehu je ostrohem utvořeným Žakovem a Víseckou roklí proražen skalní tunel asi 18 m dlouhý, do nedávna neprůchodný, pískem a hlínou zaplavený. Dnes je částečně vyklizen a můžeme jím projíti ze Žakova do Vísecké rokle. Nad vchodem do tunelu a po obou jeho stranách spatříme zářezy do skal, svědčící o uzávěře tunelu a z Vísecké rokle můžeme po schodech ve skále vytesaných vystoupiti na skálu nad tunelem a přesvědčíme se, že tu kdysi stálo stavení. Tiché toto místo jmenuje se Spálený mlýn. Do Vísecké rokle ústí prastará »mlýnská cesta«, klikatě vystupující na pláň. Spojovala kdysi Březovice s mlýnem. zatím nenalezl jsem nikde zápisů o tomto mlýně, ale mnoho o něm mluví pověsti. Mlynář zdejší býval vůdcem loupežníků, kteří byli postrachem celého okolí. Ve skalních dutinách i v samém mlýně bylo ukryto množství uloupených věcí a mlynář měl v tajném místě veliký poklad peněz. Jednou šel časně z rána sedlák z Březovic do mlýna zamluvíti mletí a spatřil dva z mlýnské chasy, ani si v náhonu rány vymývají. Jiní odnášeli do stráně pod veliký balvan kořist v noci naloupenou. V Březovicích měli dávno již v podezření mlynáře i jeho chasu a byli přesvědčeni, že provozují krvavé řemeslo. Sedlák vrátil se nepozorovaně do Březovic a vyprávěl rychtáři, co viděl. Rychtář ihned vypravil posla do Bělé a v noci obklíčili myslivci a ozbrojená chasa mlýn, pobili nic netušící loupežníky a mlýn zapálili. Jen mlynář se zachránil, ale v kraji se již neukázal. Sedlák, jenž dobře si pamatoval místo, kam loupežníci kořist ukrývali, odvalil balvan a našel tam znamenitý poklad. Koupil si potom v Březovicích dvůr.

Když zanikly mlýny na horním toku Strenického potoka, jezdili obyvatelé vesnic z kouta pod Vráteckou horou až do mlýnů na Jizeře, nebo do údolí Bělského potoka. Nedostatek vodních mlýnů a bídný stav cest dal podnět ke stavbě »větráků«, které vznikly v první polovině devatenáctého století a dodávaly kraji nad horním tokem Strenického potoka zvláštního rázu, neboť stály na výšinách z daleka viditelných. Na Komošíně u Březovic (348) byl okresním výborem otevřen čedičový lom a když lomaři počali lámati poslední vrstvy pod větrným mlýnem, byl mlýn sbořen. U Nosálova na Nosálovském kopci (384) býval také větrák, byl však zasažen bleskem, shořel a obnoven více nebyl. Třetí dosud stojí »na Kamení« (333) u Vrátna. Ještě ve válce se křídla jeho otáčela. Nyní hyne

a potulná chasa v něm nocuje, ničic dřevěné zařízení na rozdělání ohně.

Tiše bublající potůček povede nás dále. Za Spáleným mlýnem rozvírají se v levo dvě strže se sráznými svahy, vroubené podivně modelovanými skalami. Prvá slove »Soudná rokel«. Lidového podání o ní není. Snad vzniklo jméno při sporu o hranice pozemků. Březinecký rodák P. Krolmus, jenž unášen byl proudem romantismu, plně věřil v pravost Rukopisů a Hájkovu kroniku považoval za věrohodné dějiny, našel ke každému místu svého kraje výklad. A tak praví také: »Ve blízkém soudním dolíku nebo rokli za času pohanského soudy se bezpochyby (!) odbývaly. Tehdáž v celém okolí boleslavském se jen Černobog vzýval«.

Za Soudnou rokli příkře k pláni stoupá rokel zvaná Petrovina. Pěšina tu vede mezi rozmetanými balvany vzhůru. Stoupáme-li po ní, spatříme v pravo vysoko ve skalním sloupu černý vchod do jeskyně Petroviny. Dnes ji snadno každý nalezne. Před třiceti lety byl tu les hustší a podrostu tolik, že vchod byl jím úplně zakryt. V kronice březovické školy je zápis o Kremperově jeskyni. Zjistil jsem, že jméno Kremper, nebo Kremperák, je uvedeno v zápisech bělských. Byl to známý zloděj koní, který byl po mnohých krádežích lapen a soudem trestán. Dle zápisu v kronice poznáváme opět bujnou fantasií Krolmusovu. Cituji: »Jméno Kremper, jímž lid tuto jeskyni zove, pochází z předvěkých předkřesťanských časů a náleží Černobogu »Kremperákovi«, jemuž se tehdáž za pohanských dob v této jeskyni božská úcta vzdávala, an každý příchozí musel v pokoře těsným průchodem do jeskyně jen po kolenou před modlu Kremperákovu, která tam na nějakém podstavci státi mohla, se dovléknouti a před modlou toliko shrbeně státi nebo klečeti.« Pověsti o Kremperově jeskyni nalezneme také v okolí Kokořína a protože v Březovicích není jména »Kremperova jeskyně« užíváno a této jeskyni lid říká Petrovina, jest patrné, že pověsti z okolí Kokořína a Mšena byly přeneseny do okolí Březovic a zde Krolmusem lokalisovány.

Jinak vypravoval o Petrovině a skrytém tam pokladu známý písmák sudoměřský Jan E. Konopas: »Chudý chasník v Sudoměři zamiloval se do dcery svého hospodáře a spanilá dědička statku splácela mu upřímnou oddaností. Sedlák zvěděl konečně o lásce mladých lidí, ale nehromoval, ani chasníka nevyhnal a dceři nehrozil, nýbrž rozšafně chasníkovi pravil: »Milý Honzíku, Anču ti dám a ty mi přineseš čtvrtci stříbrňáků. Jedno slovo jako sto. Platí?« Podával Honzíkovu ruku a Honzík si plácl, dodávaje: »Platí, pantáto, dej nám pámbu štěstí.« Řekl to vesele, ale když přemýšlel, kde vezme čtvrtci stříbrňáků, bylo mu ouzko u srdce. V podvečer zašel do polí a došel až k tajemné, strašidelné rokli Bárentě. Sedl si na starý pařez a hleděl do tmavé rokli. Pojednou stála před ním stará babička s mošničkou plnou koření. Honzík udiveně k ní vzhlédl, ale babička se usmála a pravila: »Vím, co tě trápí, Honzíku, ale mám Anču ráda a pomohu vám oběma. Potřebuješ čtvrtci tolarů a já o nich vím. Nebojíš-li se, bude Anča tvá.« Honzík vyskočil, v očích mu blýsklo a pravil: »Třeba s čertem se budu prát, abych Anču dostal. Povězte mi jen, babičko, kde je poklad.« babička řekla: »Před mnoha lety byl v Petrovině loupežník Petrovský a měl tam ukrytý poklad. Neužil peněz, protože jej chytili, do Boleslavi odvedli a oběsili. Nikdo z jeho bandy o pokladu nevěděl a tak tam v Petrovině dosud je ukryt. Do týdne máme úplněk. V tu noc musíš jít do Petroviny a čekati tam, až ponocný v Březovicích bude troubiti dvanáctou. Dobře se dívej, do kterého kouta Petroviny padne v tu chvíli měsíční zář, Uvidíš tam modrý plamínek. V tom místě je poklad. Pospěš, abys jej dobyl, než kohout poprvé zakokrhá a nedbej na nic, ať slyšíš a vidíš cokoliv. Až poklad dobudeš, přehoď jej bílým nesepraným šátkem, poděkuj bohu a pomodli se za duši Petrovského. Potom můžeš poklad vybrati a odnésti. Cestou domů se neohlížej a doma přikryj opět poklad bílým šátkem.« Honzík babičce poděkoval a než se vzpamatoval, byla babka ta tam a vůkol ticho jako v hrobě. Honzík spěchal domů. V den úplňku odešel večer k Petrovině, vlezl do jeskyně a vše se stalo, jak babička předpověděla. Honzík poklad našel, přikryl jej bílým šátkem a nedbal podivného strašidelného nářku, který se okolo skal ozýval, ani neviditelných

rukou, které jej od pokladu chtěly odtáhnouti. Modlil se za duši Petrovského a vyzdvihl těžký hrnec plný tolarů. Došel bez nehody domů, ukryl poklad bílým šátkem pokrytý v maštali, kde spával, a ráno přinesl jej sedlákovi, jenž mladým lidem poželal. Hle, jak v pověstech snadno lze vyrovnati sociální rozdíly.

Petrovina má čtyřhranný vchod vysoko nade dnem údolí. Od vchodu do nitra skály táhne se průchod mírně klesající a stále se úžící jako nálevka. Končí kruhovitým otvorem, jímž možno pouze ležmo protáhnouti se do jeskyně, jejíž půdorys má podobu S a skládá se ze dvou částí: levá je menší a nižší, úplně tmavá, pravá, větší, asi 150 cm vysoká, osvětlena jest oknem, jímž vyhlédnouti můžeme na důl. po stranách okna jsou drážky pro okenici a také v průchodu uvidíme stopy po rámu nízkých dveří a díru po silné závoře. Ve větší jeskyni je proti oknu vytesán letopočet 1627. Mezi lidem kolují dosud zkazky o vyhubení Petrovských a rozboření jejich mlýna rytířem z Housky a jeho družinou. Později usadil se tu jiný mlynář a nechtěje, jako nekatolík, vystěhovati se do ciziny, skrýval se prý s rodinou v Petrovině. Snad on vyryl do skály letopočet 1627, památný rok vydání obnoveného zřízení zemského a tvrdého nařízení o vypovídání všech nekatolíků ze země.

Jiná pověst vypravuje: Když ještě zámek Houska ve své staré podobě stál, uhnízdil se v něm strašlivý, ukrutný loupežník s nešlechtným lidem. Ten loupežně vpadal do okolního kraje a vracel se s velkou kořistí do pevného hnízda. Jemu podřízeny byly loupežné roty, z nichž jedna také v Petrovině se usadila, blízký mlýn vypálila a obyvatele jeho povraždila. Loupežníci osadili Petrovinu a běda pocestnému, jenž nevědomky ubíral se Žákovem. Neuzřel více slunce vycházeti. Jak dlouho hlavní vůdce na Housce žil, ozýval se i Žákov lkaním přepadených obětí. Když potom vůdce na Housce rukou jistého strážnického osadníka zastřelen byl, ozbrojil se vesnický lid rozličnou zbraní, schytl loupežníky a odevzdal je právu. Tak zbaveno bylo okolí ukrutných těchto hostů.

Nezapomínejme na náš potok, který spěchá dále, omývá patu ostrohu sevřeného Žákovem a Nosálovskou roklí. Zde jsem nahoře objevil pradávnné hradiště, k němuž je přístup úvozy od Doubravice a Nosálova. Na širší části ostrohu jsou pole, užší část jest zalesněna a středem lesa jde lesní průsek. Jdeme-li průsekem, dojdeme k příkopu, který přerývá celou šířku ostrohu. Za příkopem je val, který býval kdysi zajisté vyšší. Za tímto prvním opevněním jest po 150 krocích druhý příkop a val a co zbývá za druhým opevněním, je sráznými skalami ovroubený konec ostrohu. Nahoru vede ze Žákova úzká, v lese se tratící stezka. Jinak je ostroh velmi těžce přístupný. Jako jinde říkají i zde lidé, že jsou tu švédské šance a lokalizují sem i pověst o mlýně v Mlčeni, která však vztahuje se k mlýnu v údolí Kokořínském a byla v povídce zpracována vlasteneckým knězem Ungrem. Hradiště na »Nosálovské špičce« pokřtil Ed. Štorch mým jménem. Není dosud archeologicky prozkoumáno.

Dnes pod hradištěm je na dole čerpací stanice obce Březovic a odtud vedena jest voda na výšinu Kluček do nádrží, odkud rozvádí se do celé obce. R. 1926 při regulaci potoka zřízeno bylo na konci Žákova vyzdžené koupaliště, které je hojně navštěvováno, ač voda v něm jen výjimečně mívá 15° teploty. Docházíme ke konci Žákova, kde do hlavního dolu ústí »Březovská rokel« a Nosálovská, obě dnes bezvodé, ale v době tání a náhlých přívalů hučívá v nich divoký kalný proud. Před postavením silnice z Březovic do Doubravice býval v Březovické rokli pouhý úvoz, který po každém přívalu byl tak rozryt a vypláchnut vodou, že kdo pro vodu jel, musil si cestu motykou upravit, neboť by byl jinak tu vůz rozbil. V Březovické rokli byl nejstarší stromy obecního lesa, obrovské smrky, které vrcholky dívaly se na pláň. Stavbou silnice a řáděním mnišky prosvětli se kdysi temná rokel. V místě, kde tři připomenuté doly se spojují, stojí stará studně, jež po řadu desetiletí

bývala jediným zdrojem vody pro Březovice. Sem jezdili v suchých letech i z Vísky a z Trnové. V Březovicích každá větší usedlost měla svůj kal na dešťovou vodu a kamenné »stírky« z jednoho balvanu vytesané na čistou vodu dešťovou nebo cementované nádrže, aby na prádlo bylo dosti měkké vody. Dobytek byl napájen z kalů, které byly ve vsi tři a za vsí směrem k Březince byl rybník »Vavřinec«, obecně zvaný Obríneček, zásobárna vody v době úplného sucha. Při kopání nové studně na dole Žákově vyrazil silný pramen v hloubce 9 m, jehož proud těžce překonávala dvě parní čerpadla. Na dně studně nalezeny v náplavu zčernalé šišky jehličnatých stromů, větve a pařízky, důkaz velké hloubky náplavů. Ne darmo říká lid, že v pradávných dobách obě stráně se na dně dolu spojovaly. Ve stráních nalezneme všude otevřené lomy, některé dávno opuštěné, jiné z doby nejnovější. Láme se tu dobrý pískovec na stavbu a měkkí kusy vozí hospodáři domů. Hospodyně po umytí podlahy posypávají ji pískem. V starých lomech nalezneme na skalní stěně monogram lomaře J. T. a jeho erb – primitivní podobu láhve, neboť bez ohnivé vody nebylo by vzpruhu k těžké práci.

Potůček utíká, je zvědav, co spatří za nejbližší zátočinou rokle. Pospěšme s ním. Za starou březovickou studní otvírá se v levo ústí skalnaté rokle Bárenty. Dnes po mniškové pohromě zbavena jest divoké krásy. Před 30 lety stály před vstupem do Bárenty staleté smrky, mezi nimi jako tři bratři obrovské smrky, které vrcholky dívaly se na polohu »Za Pupčem« na straně březovické a do »Koutů« na straně sudoměřské. V tomto temném zákoutí bylo nocležiště a dočasné bydliště cikánů. Často jsem v jejich ležení poseděl a starý Kraus lecos mi pověděl z potulného cikánského života, i na večeři jsem byl jednou pozván, ale přes ujišťování, že husa, v konvi se dovářející, byla živá (o tom jsem pochybovati nechtěl, ale druh smrti nebyl mi znám), poděkoval jsem za pozvání. Nezbylo ostatně ničeho. Bárenta počíná u silnice z Valovic do Sudoměře, má prudký spád a několik srázů, kde v době přívalů hučí voda vodopádem do skalnatých výmolů, v nichž se potom dlouho udrží. Dříve, kdy celá rokla byla zarostlá starým lesem, bývaly tůně plny vody po celý rok. Bárenta byla nejmilejším mým zákoutím, vábila mne tajemným šerem a prastarými stromy. V Březovicích vypravují o ní pověst, že tam býval mlýn, který vyhořel. Jeho na smyslech pomatený vlastník, jménem Bárenta, žil tu dále jako lesní muž, který sice nikomu neublížil, ale kterého se přece každý bál.

Slyšel jsem i jinou versi této pověsti: Les v Bárentě patřil po pravé straně této rokle sedláku Bárentovi, jenž ve dne i v noci často sem docházel a les hlídal. Nikdo tu nesměl ani klestu sbírat a Bárenta trestal každého, koho v lese napadl. Jednou v noci sem zašel a slyšel nad tůň na dně dolu praskot. Spěchal, aby škůdce lapil. Na suchém, hladkém jehličí uklouzl a sjel se skály do tůně, kde utonul. Od té doby prý tu straší a bez oddechu bloudí lesem, počítaje stále stromy. Dnes mýta na stráních zarostla bujným maliním a bývá tu sladkých, vonných lesních malin tolik, že sem sběratelé putují až z Bělé.

Důl při ústí rokle Bárenty v pravém úhlu zahýbá se k západu a ve vzdálenosti asi 200 m směrem k jihu. V tomto místě ústí Doubravská rokla, po jejímž severním svahu stoupá silnice do Doubravice. Půjdeme dále podle potoka, vroubeného tu vrbami a olšemi. Příkrá strán západní je přerušena roklí, kterou cesta stoupá do Trnové, ležící mezi Sudoměřským a Trnovským dolem. Je to vesnička prastará a úzký ostroh klesající od vsi k východu byl zajisté obydlen již v pohanských dobách, neboť zde často nalezeny byly kamenné mlaty, sekerky a jiné památky po dávných obyvatelích. Trnová patřila ke královskému panství bezdězskému. Je tu krčma r. 1446 šenkem radicírovaná. Trnovský důl, kterým dnes stoupá trať k Vrátnu, je velmi dlouhý a končí na pláni mezi Doubravicí a Vrátnem. Úpatí obou strání sudoměřského dolu jsou vroubena skalami a v polovině svahu je druhý skalní stupeň, vše zarostlé listnatým porostem. Odtud již důl má stálý směr k jihovýchodu. Potůček vine se lučinou, přes níž vede pěšina z Trnové do Sudoměře. Tu děti vyšlapaly, neboť chodí z Trnové do sudoměřské školy.

Sudoměř je prastará obec, zvláštní tím, že má pouze jeden vjezd. Stojí na ostrohu sevřeném hlavním dolem a roklí příkře se sklánějící s pláně u Valovic na důl. Sudoměř je typická, staročeská okrouhlice. Kolem velké návsi zastíněné starými ořechy jsou statky a chalupy, na jižní straně je kostel a stará dřevěná zvonice, ale není tu ulic, neboť jediná silnice od Valovic vede do vsi. Na důl směrem k Trnové možno sejíti úvozem zvaným Červinka, ale není tu spojky s jinou vsí. Od kostela na konec ostrohu vede také úvoz příkře spadající mezi skalami na důl k nádraží, ale povoz může vyjeti z obce jen směrem k Valovicům. Tam je za vsí proláklna a z ní odděluje se silnice na důl a odtud do Kluku vedoucí a druhá po pláni do Katusic. Sudoměř je ve výši 310 m, nejnižší místo na klukovské silnici je 256 m.

Výklad jména Sudoměř je dokladem lidových, nesprávných a fantastických výkladů místních jmen. Vypravuje se, že v »Červince« dolovali kdysi stříbro. Čistým kovem plnili sudy dle určité míry, která byla na počet sudů. Říkalo se proto: sudo měř, nebo sud doměř! Dle jiného výkladu v Krolmusově knížce Poslední božiště Černoboha Raksy na Skalště v kraji boleslavském »soudy se drživaly mezi Skalskem a Sudoměří na rovných površích a prostranných polích sudoměřských v Soudnici, kde staří říkají na Guberně u předního Hrádku a mladí pamětníci »v Šancích«, na površnějším místě čtyřhranném, valy obehnaném, na Pštrosovém poli u bývalého posvátného jezera a dubového háje za Sudoměří a před Zadním Hrádkem Sudoměřským, odkud lidé tamní před sv. Filipem a Jakubem a sv. Janem Křt. čarodějníky a čarodějnice vidívali z této Guberny na Zadní Hrádek k obětnímu oltáři na skále ohnivě lítati a běhati po starokněžské cestě za svým povoláním k modloslužbě pohanské. Od těchto soudů a míření tato ves své přijmí Sudoměř na se přijala.« — V nejstarších zápisech bělských nalezneme ves jmenovanou Sudomiř. Jméno je odvozeno od rodového jména Sudomír. Je tu také pověst, že v Červince zlato bylo dobýváno a horníci, kteří tam v dlouhých štolách pracovali, bydleli v č. 21 u Felixe Sekáče. Do jeho dvora sváželi dobytou rudu. Do práce se svolávali zvoněním v sudoměřské zvonici. Říkalo se obecně, že Sudoměř stojí na zlatém sloupě. Jednou horníkům štoly se zasuly a podnikatel nedal jich již vykliditi. Ve IV. díle spisů Konopasových s titulem »Popis Sudoměře« (sestavil Jan E. Konopas r. 1862) je také psáno o původu Sudoměře. Konopas tam praví, že ves v dobách pohanských stávala dále k severu blíže k Březovicům, kde dosud je poloha zvaná Vesnice. V bojích křesťanů s pohany l. 973 byli pohané v boji přemoženi a vyhnáni a tři statky ve Vesnici vypleněny. Noví obyvatelé usadili se u pramene »na zlatém sloupě« a novou osadu dle blízkého hradu Sudomír nazvali. — V popise místních poloh praví Konopas: »V rokli Červince spatřují se černohnědé kameny čedičové jako ve vůkolí k nalezení nejsou, v nichž se slída (kočičí stříbro neb pozlátko) blyští a v černožluté zemi množství šestihranných kousků slídy rozličné velikosti, některé až jako tolar veliké, se nalézají a proti tomu zase vícerobarevný jíl jest.« — V Červince patrně jest utajená čedičová vyvěřelina, která nepřekypěla nad pláň nebo jest vysokým diluviálním náplavem pokryta. V dávné době byl tu tvrdý čedič lámán a odtud vznikla pověst o dolech stříbrných a zlatých. Podobná utajená vyvěřelina jest i u Březovic v poloze na Pupči.

Sudoměřská náves je památná nejen starými ořechy, které jí celou v létě zastiňují a značný příjem obci dávají, ale také tím, že vepři nikdy na této návsi neryjí. To způsobili podivnými kouzly cikáni. Přišli jednou na důl a usadili se pod skalou, která se »Cikánská kůlna« jmenuje, ale počasí bylo deštivé a voda vystoupila na dole tak, že zaplavovala i ležení. Jedna cikánka byla na slehnutí a proto šli cikáni do vsi a hospodář Pecháček v č. 3 přijal je do stodoly, ale přikázal jim, aby jen na oheň pozor dali a stodoly nezapálili. Starý cikán vzal otep slámy a na důkaz, jak umějí cikáni s ohněm zacházeti, zapálil jedno stéblo, které prohořelo otepí až na druhý konec, aniž jiné chytilo. Potom si cikáni na mlatě topili a když odcházeli, rozhodil starý cikán popel po návsi a pravil, že od té doby nebudou prasata zelený trávník na návsi rýti.

Pod Sudoměří stával na dole mlýn. Místu tomu říkají ve Spáleném mlýně, ale mlýn jmenoval se prý Olšový. O něm vypravuje ve sbírce pověstí Jan E. Konopas tuto zkazku: Olšový mlýn stával při východu z Trnovské rokli na Sudoměřský důl. Mlynář měl jedinou krásnou dceru Jaroňku. Všichni mládenci z blízkého okolí toužili po Jaroňce, až našel se ten pravý, jehož lásku dcera mlynářova opětovala. Bylo to v máji, kdy láska nejbujněji rozkvétá, když do kraje vtrhl nepřítel a jeden jeho oddíl přijel až k Sudoměři. Milenci se procházeli ruku v ruce v stínu černého lesa, netušíce, co jim osud chystá. Pojednou se z houštiny vyřítili suroví vojáci a hejtman jejich probodl mladíka. Jaroňka utíkala do mlýna pro pomoc, ale v patách za ní vnikl do mlýna i hejtman s divokou chasou, zabili mlynáře, mlýn zapálili a chtěli ujet. Vůdce posadil si Jaroňku před sebe na koně a prchal, ale pobouřený lid se již sbíhal a lupiče pronásledoval. Obklopil je na okraji lesa, všechny pobil a dostihl i hejtmana, jenž zatím vyjel po stezce ve stráni vysoko nad důl. Vůdce, vida, že neunikne, svrhl nešťastnou dívku se skály a byl potom lidem ubit. Koni jeho utáli hlavu. Jaroňka pádem se skály se zabila a pochována jest ve společném hrobě s milencem. Olšový mlýn úplně vyhořel a nebyl více postaven. Po letech kráčel starý výměnkář po hřebeně k černému lesu nad spáleným mlýnem. Vůkol bylo ticho. Pojednou vyjel z houští bílý, bezhlavý kůň a na něm černý jezdec s ohnivýma očima. Země počala se třásti, dvě protější stráně s ohromným třeskem se srazily a nebylo tu již hlubokého dolu, ale rovná pláň. Bezhlavý kůň třemi skoky ji přeletěl. Hned potom se rovina rozstoupila a utvořil se opět důl. Skály s hrozným rachotem vrátily se na svá místa. Bezhlavý kůň přeletěl skaliny a zmizel s příšerným jezdcem v houští, jež zarůstalo zříceniny Olšového mlýna. Vše opět stichlo a hrůzou omámený výměnkář spěchal domů. Od té doby vyhýbá se lid tomuto místu, zvláště když soumrak vystoupí z temna lesů, závoje par vyplynou nad potokem a noc ujímá se vlády. Naše doly jsou krásné v slunný den, děsivé v noci.

K hřebenu, který šíří se směrem k Trnové, víže se ještě jedna pověst. Sedlák Marek vezl fůru obilí po hřebeně do Trnové. Přihnala se bouře a hrom strašlivě burácel. Blízko uhodil blesk, koně se splášili a uháněli ke srázům skal. Marně se namáhal Marek zadržeti je. Koně, vůz i sedlák, jenž opratí nepustil sřítily se do hlubiny. Proto té rokli pod hřebenem říkají Markova rokli.

V Sudoměři se narodil a až do počátku 20. století žil Jan Ev. Konopas, prostý chalupník, samouk, písmák, horlivý čtenář, který psal příspěvky do Českého Lidu i do krajských časopisů, sbíral pověsti rodného kraje, mnoho cestoval, rád kreslil zříceniny hradů, vydával pro Sudomeř psaný časopis »Milostín« ve kterém ukládal své původní práce. Do archeologie uveden byl P. Krolmusem a dal se jím vésti po cestách romantismu a bujně fantasie, která hravě odkrývala minulost kraje a líčila život v pohanském pravěku. Mnohé z těchto názorů opravil si Konopas horlivou četbou dějin a Českého Lidu. Nasbíral velké množství archeologických památek a doma měl celé museum. Mnohé z jeho nálezů byly unikáty. Býval hostem u K. J. Erbena a zpíval mu prostonárodní písně, sdílel s ním zvyky, pověry, pověsti a obyčeje lidové. Byl to pozoruhodný muž a kulturní pracovník, bohužel svými vrstevníky byl přezírán. Zaslouží, aby jeho památka byla uctěna vydáním souboru jeho nejlepších prací a vypsáním jeho pozoruhodného života.

Zas uteklo mnoho vody v našem potoku a vrátíme se k němu, aby nás dále vedl krásným údolím k Jizeře. Před časy býval zdejší kraj velmi tichý. Bylo tu málo silnic a nehučely tu vlaky místní dráhy, která spojuje Starou Paku s Mělníkem. Z Mladé Boleslavi vystupuje trať tichou rokličkou Choboty na pláň k Bukovnu a ke Katusicům, odkud sjíždí Spikalskou rokličkou k památnému Hrádku, jímž proražen je tunel a po prudkém spádu klesá na dno dolu pod Skalskem. Odtud dále vede údolím pod Sudomeř a úzkou rokličkou vystupuje u Vrátna na pláň, přes vysoký viadukt v Hlovci dojíždí do Mšena. Chodíval jsem pod Sudomeř v době, kdy stavěla se dráha. V místě, kde je nyní nádraží Sudomeř, bývala

dočasná obydlí snědých Italů. Také pod Skalsko jsme chodívali, když vylamován byl tunel pod Hrádkem. Oživily tiché doly, na trati vyrostla nádražička a život v obcích zaproudil živěji. Místní dráha spojila odlehlé vsi s čilým životem větších kulturních středisk. Musím tu podotknout, že Bělsko bylo však vždy krajem probudilým, mělo dobré kulturní pracovníky a studované rolníky s širokými myšlenkovými obzory. Udržela se tu tradice české reformace, láska ke knize a touha po vědění.

U sudoměřského nádraží ústí do hlavního dolu tři rokly: od severu Valovická, od západu Trnovská a Klukovská. Za nádražím po jižní stráni dolu stoupá t. zv. Horou příkrý úvoz ke Skalsku. Pod severní strání za nádražím vyvěrá mohutný pramen vody, který znamenitě posiluje náš potok. Před zřízením vodovodů byly studně na pláni velmi vzácné a všechny velmi hluboké. Valovická a Katusická jsou téměř 80 m hluboké, v Stránce je voda v hloubce 76 m. Ve Valovicích měli pod přístřeškem velké kolo, v němž dvě děvečky, držíce se za ruce, šly nebo stoupaly a tím otáčely kolem, na jehož hřideli byly dva velké okovy s obsahem 2-3 puten vody. Později byla tu voda čerpána žentourovým zařízením. Jednou spadla šafářce do studně kachna. Děvečka ze dvora ji brzy potom spatřila a poznala na vodě Sudoměřského pramene. Hned se hádalo, že z pramene vede sluj až pod Valovický dvůr a studna ve dvoře je téže hloubky jako pramen na dole. Nevíme, jaké změny dějí se pod zemí, ale jsou pamětníci nejen zániku pramenů, ale opětného jejich oživení, nebo zvláštního zmohutnění. Asi r. 1850 vystoupilo na dole několik pramenů a zaplavovaly důl. Prohloubením strouhy usnadněn byl odpad vody. Po zmohutnění pramenů byl opět k životu probuzen mlýn pod Skalskem a níže nové mlýny postaveny byly v Kotrčově a v Brůdce. V době sucha jezdily k Valovickému prameni pro vodu povozy ze Sudoměře, Valovic, Březovic, Vísky, Trnové, Doubravice, Kluku, Končín, Tajné a Ostrého. Pramen všem dal štědře dobré pitné vody a nikdy jej nepřebírali.

O mlýnech na potoce vyprávěl Konopas: První mlýn pod Skalskem mlel pomalu, neboť měl málo vody. Klepal dvojhlasně: Mat-ko, mat-ko. mat-ko. Druhý mlýn v Podkování měl více vody a klepal trojhlasně: Tatíku, tatíku . . . Třetí pod Cetnem, maje hojnost vody, spokojeně klepával čtyřhlasně: Taky děti, taky děti . . .

Hlavní důl se Spikalskou rokly svírá dlouhý ostroh nejširší u Sudoměře a stále se užíci směrem ke Skalsku, kde končí sráznými skalami. Část u Sudoměře zve se Přední Hrádek, střední je Zadní Hrádek a zakončení ostrohu je památné sídliště z dob pohanských zvané Hrádek. Dnes celý ostroh obepíná dvojnásobná železná obruč kolejí místní dráhy. Spikalská rokly má několik pustých rozsoch hustě lesem zarostlých. Proti Hrádku vysoko nad dolem je velká a zámožná farní ves Skalsko, malebně rozložená na okraji pláně, která tu vybíhá proti Hrádku v strmý ostroh, na němž jsou roztroušeny domky »Cikánova«. Celek s mohutnou věží kostelní a obrubou zahrad a blízkého lesa připomíná mi vždy zadní dekoraci našich Betlemů. Skalsko proslavil archeolog Krolmus pověstným nálezem Černoboha Raxy s runovými nápisy na stěnách sklepení pod Kabšovým statkem. Krolmus byl šťasten ve svém klamu, domnívaje se, že vedle hrdinských a milostných básní rukopisů bude mít český národ novou cennou památku, svědčící o kulturním životě v dávnověku. Ukázalo se však, že sklepení je zbytkem bývalé tvrze nebo dvora a runy náhodné rýhy v tesaných kamenech nebo snad stopy po broušení špičáků zednických. A ještě jeden klam, dlouho za pravdu uznávaný, byl po bedlivém zkoumání dr. J. V. Šimákem správně vysvětlen. Na věži skalského kostela vysoko nad zemí byly zazděny dvě desky pískovcové, tvořící kdysi patrně celek. Na dolní byl tesaný erb, hoření měla nápis o dvou řádcích. Dle otisku nápisu a erbu roku 1837 bylo čteno: Anno Chr(isti) MCCXX bastam finit. Ratmir d. i. Kowan et . . . Nápis byl překládán: Léta Páně 1220 baštu dokončuje Ratmir pán na Kování a . . . Ostatní bylo nečitelné, ale hádalo se, že zakončení zní: »a na Skalsku«. Dr. Šimák nejprve rozluštil záhadu erbu a poznal, že to není znak pánů z Kováně, nýbrž z Kunvaldu. Potom již snadněji byl i nápis správně přečten a zní: Johanes et Bohuslaus de

Kunvald et Drazicz. Stavba nebo oprava věže stala se tudíž v letech 1460 – 1482, kdy páni z Kunvaldu, seděním na Dražicích, vládli také Skalskem. Konopas ze starých pamětí uvádí: »Po bitvě svedené asi r. 973 mezi pohany a křesťany u Hrušova (to má z Hájkovy kroniky), ve kteréž křesťané zvítězili, od křesťanů byl Hrádek ztroskotán a i s bůžky spálen a zkažen. Když pak na Skalsku u kostela věž nebo zvonici stavěli, brali na ni kamení z rozbořeného hrádku.«

Hrádek je prastaré hradiště z dob prvního osídlení Bělska a byl nejen polohou svou na ostrohu mezi hlavním dolem a klikatou Spikalskou roklí dobře chráněn, ale paty příkrých strání vroubené skalními sloupy a mokřiska v hlavním dole chránila k němu přístup. Na pláni byl ostroh přepásán vysokým valem nasýpaným od strání ke strání. Větší část valu jest již rozvežena na pole a bývalý příkop před valem jest zarovnán. Poloha před valem směrem k Sudoměři jmenuje se Přední Hrádek, jehož část nad Sudoměřským dolem sluje »Vápenné pece«. Za valem směrem ke Skalsku hradiště mírně se sklání a značně úží. Konečně vybíhá v přirozenou pevnost, kterou obepíná dole u luk pás skal, nad nimiž je příkrý svah a nejvýš opět skalní bradlo, jehož plošina jest urovnána a má řadu tesaných zářezů. To byly kdysi základy srubů. Také na bocích skal jsou dutiny po trámech. Přejít ze Zadního Hrádku k vlastnímu Hrádku chrání pahorek patrně uměle navršený, obtočený dosud zřetelným valem. Snad tu stávala věž a průchod na Hrádek. Na Zadním Hrádku jest také val, ale z doby pozdější. Říká se tu »v šancích« a zde prý usazení byli v třicetileté válce Švédové a stříleli odtud na Skalsko.

Až do r. 1852 byl Hrádek úplně pustý. Toho roku počal tu kopati P. Václav Krolmus a odkryl mnoho skříňových hrobů t. j. kamením obložených a pískovcovou deskou pokrytých, na všech svazích mezi prvou a druhou řadou skal i dole u jejich paty v údolí. Nalezl tu množství popelnic, kamenných zbraní a jiných památek po dávno zašlých pokoleních. Hrádek býval nejdůležitější sídliště v tomto kraji a měl velký význam jako pevné nedobytné hradiště, vybudované na ochranu rodů, bydlících v jeho okolí. Konopas měl z Předního i Zadního Hrádku mnoho pěkných archeologických nálezů. R. 1864 navštívil Hrádek konservátor Beneš a po prohlídce Hrádku popsal toto zajímavé hradiště v Památkách archeologických (díl VI. str. 175 r. 1865). K článku je připojeno 15 obrázků a mapu Hrádku kreslil Konopas. P. Krolmus ovšem v bujně fantazii oživil pohanský Hrádek postavami pohanských kněží a věděl, že vrchní kněz měl sídlo na Předním Hrádku u vápenné pece. Nalezl tu i obětní skálu a u ní žároviště. Na skále byla zvířata zabíjena, některé části byly bohům obětovány, jiné ke společnému požívání zůstaly, jiné za poklesky lidské či na poděkování Bohům se dopalovaly. Při tom mrtvoly lidské se tu pálily ve vymazaném hliněném kotli (!). Líčí dále posvátný dubový háj v Soudnici, jezírko se »svatocudnou vodou«, v němž prý Vodan přebýval a časem svým lidi topil. Vše to je výplodem fantazie, k níž podklad daly padělané Rukopisy.

Historických zápisů o Hrádku není, ale zdá se, že hrál důležitou úlohu v zápasech o český trůn proti Bedřichovi, jemuž císař Fridrich Rudovous dal léno na království české. V boji s Bedřichem byl Soběslav poražen a uprchl na hrad Skálu. Praha se vzdala Bedřichovi. Brzy potom pokusil se Soběslav znovu o dobytí trůnu. V první bitvě sice zvítězil, ale druhou svedenou v krutém mraze l. 1179 ztratil. Uchýlil se podruhé na hrad Skálu a zde plný rok se statečně bránil. Vida po té době marnost dalšího zápasu, unikl ze země a hrad se vzdal. Není dosud zjištěno, kde hrad Skála stál, ale neobyčejně výhodné položení Hrádku, rozsáhlost jeho hradiště, přístupnost pouze po pláni od Sudoměře jsou podporou domněnky Šimákoví, že Zadní Hrádek jest onen hrad Skála, v němž bránil se Soběslav po celý rok.

Až po Sudoměř kráčeli jsme po půdě kdysi královské, neboť Březovice, Sudoměř, Kluky a Vrátno s 10 jinými vesnicemi patřily ke královskému panství bezděžskému

a k soudu bělskému. Skalsko bylo rytířským statkem a v držení rytířů z Kováně. Býval tu dvůr a kdysi i tvrz. Později tu dražičtí páni poroučeli a konečně část Skalska připadla faře u sv. Michala v Praze a zbytek byl v držení pánů z Benátek, kteří tuto část l. 1543 prodali Hrzánovi z Harasova. Z dějin Skalska vystupuje postava pátera Pacifika, kdysi představeného řádu Servitů u sv. Michala v Praze, který tu měl část zboží. O Pacifikovi zachovala se řada pověstí a všechny prozrazují pověrečnou hrůzu a napovídají mnoho o knězi, jenž pevnou rukou spravoval klášterní statek Servitův a byl postrachem nekatolíků v blízkém okolí. Vypravuje o něm lid, že ošidil skalské sedláky o lesy a obec Kováneckou o pole. Když umřel, převáželi jeho tělo do Prahy. Vozka s hrůzou pozoroval, že kolo za kolem sjíždí s nápravy, až všechna čtyři kola ujížděla podle vozu, který však dále jel. Pověrečný vozka se pokřičoval, ale kola vrátila se na nápravy teprve tenkrát, když vůz minul pole odcizené Kovánci. Ani po smrti nedal Pacifikus pokoje. Spatřili jej muži u Sodoměře, když šli na louku pod Skalskem krásti seno. Seděl na kupě a hlídal. Muži utekli a rozšířili zprávu o tom, že se Pacifikus v noci zjevuje. Mnozí se tomu smáli, ale brzy na to šel jistý sedlák »Skalskou horou« k Sodoměři a spatřil vozík, který se k němu blížil. Byl to divný povoz. Dva velcí černí psi jej táhli, oči jim svítily jako žhavé uhly a na vozíku seděl Pacifikus. Byl smutný a zamračeně hleděl do lesa. Sedlák prchal lesem domů a potom již všichni uvěřili, že Pacifikus straší. A nové hrozné zvěsti šly o bývalém představeném Servitů. V pravé poledne vyděsil selku, když vkročil do světnice. Jindy potulný obchodník usedl na »Kněžnici« a odpočíval. Vytáhl tabatěrku a když do štipce bral šňupec, spatřil, že prsty nějaké neviditelné ruky také svírají šňupeček. Nejraději se zjevoval ve skalské »Hoře« pod ohromnou borovicí. Když na ni pověsili svěcený obrázek, nezjevil se tam více. Pověstí o Pacifikovi jest mnoho a všechny dokazují, že skutečný Pacifikus byl silná osobnost, jejíž činy se nesmazatelně vryly v paměť lidu.

Náš potok velice jest posílen prameny, které pod Skalskem vyvěrají. Zaplavovaly kdysi údolí a tvořily tam rozlehlý močál, ve kterém často zapadl poutník jdoucí z Podskalska do Podkováně. Za horkých dnů – vypravuje lid – vystávaly z pramenů a močálů husté šedé páry, které do výše se táhly a v povětří se z nich potom tvořila mračna, která za nedlouho strašlivé bouřky s blýskáním nad celým krajem způsobila a často spousty krup vysypala, jež celou úrodu zničily. Po poradě s duchovními bylo vypraveno procesí k pramenům, které byly vysvěceny a zažehnány. Od té doby jmenují se »svěcené prameny«. Po břehu »Skalského potoka« vine se nyní dráha do Dolního Cetna. Bývala tu dříve stanice, ale po zřízení nádraží »Sodoměř-Skalsko« byla zrušena. Pod sráznou strání, po níž cesta jde dolů ze Skalska k bývalé stanici, je mlýn, dnes již zrušený. Na protější straně údolí je čerpací stanice skalská. Sledujeme-li dále tok našeho potoka, mineme hlubokou rokel, která na pravém břehu do údolí se rozvírá a jmenuje se Svilna. Poloha nad ní je bývalé rozsáhlé sídliště lidí mladší doby kamenné. Na protější straně údolí na okraji pláně jest ve výši 303 m farní ves Kováň. Hladina potoka pod ní jest 229 m nad mořem. Sledujeme-li povodí Strenického potoka, poznáváme z vyměřených výšek údolního dna spád jeho. U Vojetína jest údolí ve výši 320 m, Vísecký pramen 262, pod Petrovinou 259, pod Trnovou 252, u nádraží sudoměřského 250, pod Hrádkem 244, v Podkování 229, v Brůdce 228, v Cetenském mlýně 227, v Strenicích 218 a pod viaduktem stránovským 193 m.

O Kování psal bývalý tamní farář Karel Vinařický svému nemocnému příteli Chmelenskému a chtěje jej potěšiti, psal dopis v časoměrných verších:

»Máme také kroniku. Bývala někdy rytířů
sídlo Kováň, městys, dokavad z toho cizáček
Balbi ji nevyrazil; starší ale sláva Kováňská,
než zeměpis český! Skalský věru toho dolíčí
letopisec, že hrad a dvanáctero mívala druhdy

bran a že na náměstí – povědomé kdež
teď kaliště se rozkládá – tam stávala hůra
jako Petřín vysoká: Ale závistivý čarodějník
brány v plot proměnil a paláce i hrad ve chaloupky.
Hůru na náměstí z kořene vyvrátil a rázem
tam přehodil, kde nyní na dvě přelomen pne se Bezděz.
Klasická naše jest vášnou pro romantika půda.«

Kováň bývala kdysi městečkem. Blízká poloha »na Stínadle« napovídá, že snad i hrdelní právo měla. I trhy tu bývaly. Že tu tvrz bývala, dokazuje val i hluboké sklepy a chodby pod starou školou a hospodou. Kováň byla sídlem rytířského rodu, který v erbu měl dva hady uprostřed těla svázané a vykonával podací právo na Skalsku. Domohl se značného bohatství a získal i panství. Asi v polovině 15. století zanikly zemanské tvrze na Kováni a když zboží bylo l. 1535 prodáno ke statku vrutickému, končí samostatnost Kováně. Co nenalezneme v historických pramenech, poví nám Hájek, který ví, že již v době bojů křesťanů s pohany v Pojizeří vynikli jako podvůdci křesťanského vojska Medvěď z Kováně a Koloslav z Kluku.

V Kováni je farní chrám, ale katastrální obec je Krásnoves, kdysi Krásná t. j. červená zvaná. Z Kováně sestupuje okresní silnice do Podkováně k pivovaru založenému inteligentním rodákem katusickým Janem Krouským, dobrým vlastencem a poslancem sněmu království Českého. Krouský upřímně se staral kulturní a hospodářský rozkvet Bělska. Do Podkováně vine se po příkré stráni z Kováně silnice v smělé serpentíně. Na Kovanci je evangelický kostel a nyní bude tam i škola. V Podkováni silný pramen posiluje náš potok, který lučinami mezi zalesněnými stráněmi spěchá na mlýn Kotrčov a odtud k mlýnu Brůdku u Dol. Cetna.

Dráhy i zde sleduje tok potoka na pravém jeho břehu, přizpůsobujíc se zátočím dolu, po levém břehu vede silnice z Podkováně do Cetna a dále až do Krnska. Po ní dojdeme ke konci skalnatého ostrohu sevřeného hlavním dolem a Pětikoželskou roklí. Ostroh je zarostlý lesem a na konci urovnán v plošinu, na které zbudována byla r. 1898 trojtřídní škola dolnocetenská, krásná budova velmi dobře vybavená pomůckami a pěknou knihovnou. Zde působil po 25 let známý kulturní pracovník a dobrý učitel František Pitrák, jehož jméno jest nerozlučně spjato s dobrou pověstí zdejší školy a s kulturním rozvojem školní obce. Osada Dolní Cetno lidově Podcetno zvaná je malá, ale má moderně zařízený cukrovar založený r. 1869 přičiněním Jana Krouského. Přes nepřízeň doby, neporozuměním občanů a poměrů, které zavládly v cukrovarnictví českém v letech následujících, přestál dolnocetenský cukrovar nebezpečnou a v některých chvílích zoufalou krizi, udržel se a rozkvetl ve významný a moderní průmyslový podnik. Vyplňuje celou šířku údolí pod Horním Cetnem. Do údolí byla svedena vlečná dráha z Chotětova sloužící zprvu pouze potřebám cukrovaru, později zveřejněna a prodloužena jest až do Skalska.

Původní jméno Horního Cetna bylo Ceten. Na tamní tvrzi založené na ostrohu utvořeném hlavním dolem a úzkou roklí, která rozvírá se na důl, seděl rod Cetenských z Cetně a rozvětvil se na Boleslavsku. V běžích dějin našeho kraje zaujímal význačné místo až do poloviny 16. století. Později obě Cetně patřily k Velkým Horkám, od poloviny 16. století Vančurům z Řehnic, potom k panství bělskému a od r. 1771 připojeny byly k Niměřicům. Býval v Podcetně mlýn ode dávna a i pivovar a celnice, neboť tudy procházela živá silnice od Benátek přes Bezno k Pětikožlům, Březovicům a Lipé (České Lipě). V okolí často nalezeny byly archeologické památky, svědčící o pradávnmém osídlení pláně nad údolím i samého údolí. Zde jsme již na půdě mladoboleslavského okresu. Z Dolního Cetna sleduje okresní silnice náš potok až k jeho ústí a druhá stoupá po jižním svahu stráně k Niměřicům, kde je zámeček Thurn-Taxisů, v němž je umístěna zatím

hospodyňská škola. Zde býval pánem Rudolf kníže Taxis, známý vlastenec, účastný čilého ruchu národního v létech šedesátých minulého století.

Vcházíme do Strenic, které byly do r. 1835 městečkem a mají zajímavou historii. Vesnice je stulena kolem potoku, neboť není tu místa k rozvinutí. Řada domků rozběhla se po stráních údolí, některé nové utíkají ze vsi ke Krnsku. ale stará část vsi tulí se ke kostelu sv. Bartoloměje, kde staré náhrobní kameny hlásají, že tu poroučeli páni Klusákové z Kostelce. Městečko Strenice vyrostlo pod Velkými Horkami, které spatříme na okraji příkré stráně vysoko nad pravým břehem potoka. Bývalo tu kdysi vládycké sídlo, pevná tvrz na širokém ostrohu. Z tvrže vystavěli panští majitelé zámek na kraji ostrohu otočeném příkopy a hradbami. V předzámčí byl velký dvůr. Poslední z rodu horeckých vládyků, Markéta, přinesla zboží horecké věnem Václavu Klusáku z Kostelce a ten postavil v zámku věž. Poroučeli tu později Vančurové z Řehnic, Kaplíři a Gerštofové, až do českého povstání. Potom cizinci tu vládli, od r. 1744 Pachtové z Rájova a od r. 1881 patřily Horky k císařskému panství. Ve Strenicích žene náš potok mlýn a středem obce vine se k jejímu východnímu konci, odkud lučinami plyne tichým údolím, které v středověku bylo hustěji obydleno než dnes. Jdeme-li dále po silnici, rozevře se nám v levo Bártova rokel, tvořící s hlavním dolem táhlý ostroh, k jehož patě se tulí chaloupka zvaná Moukov. Jméno dlouhými věky změněné nepřipomene nám hrádek Malkov, který na ostrožně stával a po němž není ani stopy. Jen příkop je tu dosud patrný. Ve 14. století hospodařili tu Jindřich a Arnošt z Malkova, ale zápisy z 15. století mluví o pustém zámku v Malkově a 17. století o něm již neví.

Na protější stráni, kde rozvírá se dosti široká, daleko do pláně se zařezávající rokel, vyběhající ve tři větve, celá lesem zarostlá, stávala kdysi ves a tvrz Čejky. Po bývalém sídle zbylo pouze zarostlé hradiště, ves zanikla, ale do konce 17. století byl tu gotický kostelík sv. Kateřiny, skrovných rozměrů. Západní větev rokly vystupuje k myslivně Hájku. Tam kdysi ves Hájek bývala, po zakladateli snad pojmenovaná, v ní dvůr byl, v němž Matěj z Malkova zemřel. Pod Kateřinou – tak nazývá tu lid místo, kde stávala tvrz a kostelík – je mlýn Podčejk zvaný. Kateřinu opředl lid zajímavými pověstmi. O původu kostelíka vypravuje lid: Ve tvrzi sovinského hraběte byl vězněn mladý cikán. Hraběcí dceři se zalíbil kudrnatými vlasy, bílými zuby, snědou pleť i jiskrnými očima. Hrabě se o tom dověděl a dal dceru střežiti. Cikán z vězení uprchl. Brzy potom vyjel si hrabě s dcerou na projížďku do lesů. Neměl tušení o tom, že cikáni pilně střeží celé okolí Sovinek. V lesích vyrazili cikáni z houštin a onen uprchlý vězeň zastřelil hraběcí dceru, druhý postřelil hraběte a ostatní cikáni sáпали se na koně, kteří se splášili a s větrem o závod letěli lesem, až se zastavili na malém, křovisky porostlém paloučku. Když se poděšený kočí vzpamatoval, poznal, že hraběcí dcera je mrtva a hrabě zraněn a ve mdlobách. Sovinský pán se uzdravil a dal na místě, kde koně nad příkrou stráni strenického údolí se zastavili, vystavěti kostelík, který zasvěcen byl sv. Kateřině v upomínku na zastřelenou hraběcí dceru. Jiná pověst vypravuje o Pavlu a Kateřině z rodu Sovinských. Jejich dcera měla se vdávati. Otec vyjel ženichu naproti. V údolí pod Čejkem přepadli jeho družinu loupežníci. Když nemohli se v Sovinkách dočkati svatebčanů, vyjeli za nimi. Když sjížděli z kopce, uviděli v údolí hrozný boj a paní Kateřina spatřila, jak manžel její kácí se s koně. Leknutím zemřela. Zatím sběhla se všechna chasa z Podčejku a zahнала loupežníky. Pavla Sovinského přivedli k životu. Dal potom na místě, kde paní Kateřina zemřela, postaviti kostelík zasvěcený patronce zesnulé paní.

Také o zkamenělém rytíři tu pověst vypravuje. O Božím hodě chodívala ke kostelíku sv. Kateřiny procesí a zástupy lidu sem přicházeli. Po mši bývalo veselo na palouku u kostelíka. Muzika tu hrála, tančilo se a popíjelo. Jednou přišli sem také páni z Horek a Krnska, aby urovnali nějaký spor. Nedočkali ani konce mše a vyšli z kostelíka na hřbitov, kde se dlouho hádali. Pojednou ozval se výkřik: »Ať se v zem propadnu, není-li pravda, co

pravím.« Kord se zaleskl nad hlavou horeckého pána. Nedopadl však. Druhý výkřik se ozval a krnecký pán zmizel v hloubi země. Horecký pán ležel v mdlobách. Lidé jej odnesli. Skála se sesula a utvořila sluj, v níž bylo viděti zkamenělou hlavu a poprsí krneckého pána. Lid se rozešel do okolních dědin a vyprávěl o hrozné příhodě u Kateřiny. Usoudil, že krnecký pán potrestán byl za to, že zbraň tasil na posvátném místě.

Náš potok dále spěje k Jizeře. Údolí za Podčejkem zahýbá krátkým obloukem k jihu a z dále otevře se nám již pohled do údolí Jizery. Krásný jest pohled do této části údolí s vysokého betonového mostu železničního, a cestující ve vlaku, kteří tento krásný koutek Pojizeří znají, upozorňují spolucestující na výhled do údolí. Nad pravým břehem našeho potoka na temeni příkré stráně jest zámek stránovský s mohutnou šestihrannou věží. Nad protější strání v starém stromoví je zámek Horní Krnsko. Nad hlubokým údolím v sousedství stránovského zámku jest vesnice Jizerní Vteln. Zde bývala rytířská tvrz Vtelen. Ve válkách husitských přibyla k ní nová tvrz zvaná Stránov. Zprvu držel Vtelen vládycký rod Vtelenských, později bylo tu několik majitelů. Část držel klášter Hradiště, na jednom dvorci poroučel v 14. století Uzík a po něm syn Jan Čelák, na jiném dvorci seděli potomci vládyk z Hrádku a třetí část s dvorem patřila Myškům z Hrádku nad Zámostí a tento dvůr dlouho byl zván Myškovský. Na nové tvrzi stránovské poroučeli Stránovští ze Sovojovic a od nich leta 1541 koupil ziskal toto pěkné zboží Zikmund Berka z Dubé. Patřilo k tomuto zboží: Stránov zámek s poplužním dvorem, městečko Zámostí, vsi Lhotka, Voděřady, Smilovice, celé vsi Vteln, Bezděčín, Nepřevázka, Strašnov, Sedlec a Předměřice, co tu měli Sovojovičtí. Po Bercích z Dubé tu od r. 1589 poroučeli Bibrštejnové a před vypuknutím českého povstání Michal Slavata z Chlumu. Týž účastnil se vyhození místodržících a mustroval vojenský lid z Čáslavska a Kouřimska. R. 1627 se odstěhoval do Žitavy, neboť zůstal staré víře věren. Navrátil se do Čech a dána mu lhůta k přestoupení. Nepřestoupil však ke katolictví. Statek stránovský byl potom prodán svobodnému pánu z Lisau. Nový pán pocházel z Braniborska a rod jeho se zde počestil. Zboží stránovské bylo zmnoženo koupí dvora Myškovského v Jizer. Vtelně a později i dvora Vančurova. Před tím odprodána Nepřevázka k panství dobrovickému. Sňatkem přešel statek celý do rukou Přichovských z Přichovic a po nich prodejem jej získal svob. pán Herites, jehož lid jmenoval Herodesem zajisté ne bez příčiny. Potom tu rytíři Neubauerové poroučeli a od r. 1864 držela Stránov hraběnka z Valdštýna, která v letech 1890-1895 dala zámek opravit i a z části i znovu postavit. Po světové válce koupil celé zboží vrchní ředitel Škodových závodů v Plzni Josef Šimůnek za 2,800.000 Kč.

Nad severní strání strenického údolí proti stránovskému zámku rozložena jest ves Horní Krnsko s dvorem a zámekem a od ní po strání roztroušeny jsou podle staré cesty domky družící se k těm, které u potoky vznikly. Zde jest mlýn, stará a nová škola, výše fara a kostel. Některé domky zanikly při stavbě železničního mostu. Za mostem v údolí Jizery na pravém jejím břehu po obou stranách silnice až k mostu přes Jizeru jest Dolní Krnsko s velkým mlýnem Dürichovým. Část obce u mlýna a bývalého pivovaru sluje Podkrnsko.

Předchůdcem zámku v Horním Krnsku byla tvrz připomínaná ještě r. 1464. V 16. století byl postaven starý zámek, přestavěný r. 1727 hrabětem Vrbnou. V té době byly zasypány příkopy kolem zámku. Prvními držiteli Krnska byli vládykové z Krnska, připomínání ve 14. století. Krátký čas drželi krnecké zboží Michalovici a po nich Tovačovští z Cimburka a od r. 1476 starý český rod Vančurů z Řehnic, který tu téměř 300 let poroučel. Od r. 1726 držel panství hrabě Vrba a prodal je roku 1798 Václavu hraběti Šporkovi. Od r. 1873 patřilo krnecké panství hraběti Vratislavovi z Mitrovic, známému vlastenci a lidumilovi, vzornému vychovateli dětí. Farní kostel svatého Jiří připomínán jest již ve 12. století. V 17. století byl filiálním kostelem strenické fary a teprve r. 1764 povýšen byl opět na farní. V dubnu bývá tu hlučná pouť, dostaveníčko starých i mladých z dalekého okolí.

Pod Krnskem prohání Strenický potok dva mlýny, jeden pod Horním Krnskem, druhý pod kostelem sv. Jiří. Z tohoto mlýna pochází náš spisovatel a cestovatel dr. Kořenský, jenž letos dožil se v plném zdraví osmdesátky a písmák a kronikář Karel Krouský. V krneckém zámku najatém na 20 let umístili legionáři »Domov dětství«, výborně řízený a mnoho do budoucnosti slibující výchovný ústav, který však nepochopením některých vedoucích osob zanikl a změněn byl v ozdravovnu.

Léta 1864 postavena byla údolím Jizery železniční trať a údolí strenického potoka přepiáto bylo železným mostem. R. 1924 sesíleny byly pilíře tohoto mostu a zbudovány byly tři mohutné betonové oblouky. Strenický potok protéká pod vysokým mostem a spadá do náručí naší krásné Jizery. Stojíme v jejím údolí. Na protější stráni zasmušile hledí do údolí zříceniny Starého Stránova, jinak Hrádek nad Zámostí zvaného a pod nimi k stráni levého břehu Jizery jsou přituleny domky Zámostí, kdysi městečka s právem hrdelním, které tu vzniklo u mostu přes Jizeru na živé obchodní cestě, vedoucí od Luštěnic přes Strašnov do údolí Strenického potoka a dále k Bezdězi a Lipé.

Mnoho nám pověděl Strenický potok o minulosti krásného kraje, jímž se vine od Vrátnské hory k Jizeře. Letos na počátku léta vedl jsem učitelskou výpravu ze stanice Bezděže k pramenům našeho potoka a sledovali jsme jeho tok až do Strenic. Doporučuji tento výlet turistům. Východiskem může býti stanice Bezděz nebo Krnsko, a kdo tímto krásným koutem našeho kraje projde, zajisté připomene si slova naší hymny: A to je ta krásná země, země Česká, domov můj!